СТАНОВИЩЕ

от д.ф.н. Диана Петрова Иванова

професор в Катедрата по български език при ПУ „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на научна степен **'доктор на науките'** в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология,* научна специалност *Български език (История на българския език)*

Автор: доц. д-р Христина Милева Тончева-Тодорова

Катедра по общо езикознание и история на българския език

Филологически факултет към Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Тема: „Старобългарският ЧИНЪ НА СВЯТО БОГОЯВЛЕНИЕ (Текстология и редакции)“

1. Общо представяне на процедурата и дисертанта

Със заповед № Р33-5360 от 18.11.2016 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Старобългарският ЧИНЪ НА СВЯТО БОГОЯВЛЕНИЕ (Текстология и редакции)“ за придобиване на научната степен ‘доктор на науките’ на ПУ в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология,* научна специалност *Български език (История на българския език).*

Автор на дисертационния труд е доц. д-р Христина Милева Тончева-Тодорова от Катедрата по общо езикознание и история на българския език на Филологическия факултет към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Христина Милева Тончева-Тодорова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 45 (4) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Приложени са и дисертационен труд (443 с.), автореферат и 20 публикации по дисертационната тема.

2. Актуалност на тематиката

Дисертационният труд е посветен на една малко изследвана тема в палеославистиката, свързана с евхологичните книги в славянското ръкописно наследство. Актуалността на проблематиката е безспорна с оглед на установяване на мястото на тези книги в славянската текстологична традиция, съответно и техните редакции.

3. Познаване на проблема

Авторката познава отлично изследванията в областта на разглежданата проблематика (евхологичните книги в славянското ръкописно наследство), вкл. и най-новите. като на тази солидна база гради своите тези. Също така е запозната и работи с голям кръг източници, които допълва с новооткрити извори. Това й дава възможност да стъпи върху богата изворова

основа, от която извлича подходящ материал за доказателствените си тези и за изграждане на концептуалната основа изследването си. Благодарение на огромния корпус от източници тя е съумяла да извлече богат и интересен материал за анализ, добре да организира изложението си и да го структурира по подходящ начин.

4. Методика на изследването

Авторката възприема утвърдения и успешно прилаган сравнително-исторически метод при изследване на литургичната структура на богослужебните молитви и последования, който позволява да се включват и нови източници (непознати гръцки и славянски извори, вкл. по-късни редакции на славянските евхологии). Тя успешно прилага тази методология, а с оглед на характера на изследването, което включва и текстологичен аспект, тя си служи и с текстологичния метод с оглед на реконструкция на текстове (в случая на цялостния глаголически текст на *Чина на Свето Богоявление*). Избраната методика и подходи на изследване позволяват на Хр. Тончева да постигне поставените цели и задачи и за обективност на изводите.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Представеният за обсъждане труд е задълбочено проучване на историята на старобългарския *Чинъ на Свято Богоявление*. Целта е неговото текстологичното и лексикалното изследване по всички известни и достъпни за ползване ръкописи до края на XVIII в., както и цялостна реконструкция на глаголическия му текст, издирване на гръцките прототипи към новата и към старата част на паметника. С оглед на целите и задачите на изследването дисетационният труд е структуриран по подходящ начин – съдържа две уводни части, 14 глави, добавка към Речника индекс на Синайския евхологий, 6 приложения, лексикален индекс, технически апарат, издания на новозаветните паметници и цитирана литература. Това създава впечатление за пълнота на труда и за хомогенност на интегралните му части.

Обективността на изводите са безспорни, тъй като са направени на основата на материали от многобройни и подходящо подбрани източници. Авторката включва данни от 60 по-късни ръкописни паметника (български, сръбски, руски, църковнославянски и от 6 старопечатни книги), като за пръв път е направено цялостно текстологично и лексикално проучване на старобългарския *Чин на Свето Богоявление*. Една нелека задача, с която Хр. Тончева се справя отлично, като се имат предвид трудностите, съпровождащи всяко текстологично изследване: издирване на източници, сравняване на текстове, откриване на разночетения и на съответни влияния върху текстовете, констатиране на редакции и т.н.

В случая авторката е проследила редакциите в богослужебната организация и преподреждането на текстовете, направила е анализ и на самите текстове. Съответно въз основа на наблюденията си идва до важни изводи относно източниците на анализирания паметник, някои от които са наследени още от старобългарския протограф, а други са новопреведени текстове от гръцки.

Представеният труд има приносен характер в много насоки, като тук ще откроим само най-важните:

- Особено значение за палеославистиката има направената от авторка текстова реконструкция на цялостния глаголически текст на *Чина на Свето Богоявление*.
- За пръв път е направено цялостно текстологично и лексикално проучване на по-късни ръкописни и печатни паметници (общо 66) в различни славянски редакции, наследници на старобългарския *Чин на Свето Богоявление.*
- Описани са различни редакции с конкретните им характеристики от кръга на Slavia Orthodoxa, които претърпява текста на Богоявленския чин.
- Изключително ценни са и представените приложените в дисертационния труд текстове на откритите редакции, както и направеният лексикален индекс на *Чина на Свето Богоявление* по архаичната редакция от XIV век.

Не по-малко важни са и научно-приложните приноси на дисертационния труд.

Констатирането на различни славянски редакции е повод за заявено от авторката намерение за критическо издание на отделните редактури. Изследването би допринесло и за подготвянето на електронно описание на евхологичните текстове, а в по-широк план и за съставянето на електронни корпуси на богослужебните книги. В перспектива авторката предвижда да направи и критическо издание на самия текст на *Чина на Свето Богоявление*.

Изследването не само ще попълни една по-слабо проучена област в палеославистиката, но ще подпомогне много други нови изследвания в тази насока.

6. Преценка на публикациите и личния принос на дисертанта

Дисертантката е приложило общо 20 публикации (10 в България и 10 в чужбина). Текстовете са публикувани в авторитетни национални и международни издания. Както цялостния текст на дисертационния труд, така и представените публикации по темата са оригинални авторски разработки, които имат приносен характер и допринасят за обогатяването на палеославистичната наука.

7. Автореферат

Авторефератът е написан според изискванията на Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и отразява основните резултати, представени в дисертацията.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертационният труд има теоретично и научно-приложно значение, затова предлагам да се отпечата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването респектира със своята изчерпателност, пълнота, задълбочен анализ на ексцерпирания материал и има приносен характер в областта на българската и славянската историческа лингвистика, текстология и лексикология. Дисертационният труд съдържа научни

и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Те отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че авторката притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност *История на българския език*, като показва качества и умения за провеждане на изследвания с получаване на оригинални и значими научни приноси.

Поради гореизложеното, убедено давам своята ***положителна оценка*** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и ***предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен ‘доктор на науките’*** на доц. д-р Христина Милева Тончева-Тодорова в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология,* научна специалност *Български език (История на българския език)*.

20.01. 2017 г. **Изготвил становището**: .....

Проф. д.ф.н. Диана Иванова